

Recordança Andreu Alfaro, acadèmic traspasat el 2012

Daniel Giral-Miracle

Acadèmic de número. daniel@giral-miracle.com

Senyor President, companyes i companys de l'Acadèmia, amigues i amics,

No fa tres anys des d'aquesta mateixa tribuna us vaig adreçar la paraula per glossar la figura de l'escultor Andreu Alfaro en ocasió de la seva incorporació a aquesta Acadèmia com a acadèmic d'honor. La iniciativa de l'Acadèmia obeïa a una proposta del professor Frederic Pau Verrié que va trobar el suport de molts acadèmics, tant pels mèrits de la seva trajectòria com per l'originalitat del seu llenguatge escultòric en el panorama de la creació artística del nostre àmbit cultural.

En aquell moment vaig explicar l'origen, el desenvolupament de la seva obra i els moments més destacats de la seva carrera. També em vaig permetre fer referència a les moltes obres seves que sortosament tenim a la ciutat de Barcelona, i a les moltes més que hi ha escampades per diversos indrets de Catalunya. I és que Alfaro era un artista conegut i estimat, vinculat a les etapes més modernes i recents del nostre art, un escultor que va saber definir de manera molt personal el que representa l'escultura en una ciutat moderna, que ja no es remunta al monument històric que recorda fets o personatges del passat sinó que passa a ser un element integrant de l'espai urbà, un objecte que dialoga amb el seu entorn i que atorga caràcter significatiu a un punt o indret.

Alfaro va aparèixer en l'escena artística a Catalunya i a Espanya en un moment de grans canvis polítics, socials i estètics, és a dir, els últims anys cinquanta del segle passat, quan en la pintura triomfava i es reconeixia l'art abstracte, l'informalisme dominava l'escena, a Barcelona el grup "Dau al Set" obria nous horitzons a la pintura i el dibuix, i a Madrid el grup "El Paso" era el gran defensor de l'abstracció, tant pictòrica com escultòrica. En el camp de l'escultura, les figures destacades i més creatives d'aquella època eren els escultors bascos: Chillida, amb els seus blocs; Oteiza, amb els seus espais; Néstor Basterretxea, recuperant els llenguatges populars... Van realitzar una escultura basada en la massa compacte, en els blocs pesats i densos, en l'encaix de formes, rectes i corbes, una manera de fer que va marcar moltes generacions posteriors.

L'obra de l'Alfaro va ser el resultat d'una reflexió intel·lectual i estètica que s'inicià a València el 1955 quan ell tenia 26 anys, dins d'un debat intel·lectual que propicia el "Grup Parpalló", on hi havia tant pintors, com escultors, fotògrafs, crítics i filòsofs, que eren conscients que l'art acadèmic havia tancat un cicle històric i que la cultura contemporània demanava noves respostes estètiques. Un debat que incloïa les arts, el disseny, l'arquitectura i que es movia entre l'art abstracte i els postulats d'arrel racionalista, particularment influenciats per les escoles alemanya i italiana. Membres destacats d'aquest grup van ser Ximo Michavila, Doro Balaguer, Salvador Soria, Vicent Ventura, Aguilera Cerni, etc. I el mentor del grup, ideòleg de les seves posicions nacionals i íntim d'Alfaro, era l'escriptor i pensador Joan Fuster, les reflexions del qual, en realitat, van ser per a tots ells un estímul. Com tots els grups, però, aquest es va anar desmembrant perquè cadascun dels seus components prengué el seu rumb, uns més en la direcció de l'art abstracte, altres cap a l'art constructiu i altres derivant cap al món del disseny, la gràfica i la publicitat.

De tots ells, probablement l'artista que va definir més bé el seu llenguatge va ser Andreu Alfaro, que a partir d'uns materials pobres i uns recursos minimalistes va fer una opció eminentment geomètrica que tant treballaria amb la geometria reglada com al desenvolupament en l'espai de generatrius. Molts intel·lectuals d'aquella època li van donar suport: Antonio Gimenez Pericás, Valeriano Bozal, J. M. Moreno Galván, Tomàs Llorens, Alexandre Cirici i també el cantautor Raimon que sempre el va acompanyar en la defensa de la cultura nacional. El triangle Alfaro-Joan Fuster-Raimon va ser decisiu en la presa de decisions ideològiques i culturals al País Valencià a partir del moment en què es va publicar el llibre *Nosaltres els valencians*. També en aquest moment, l'obra d'Alfaro es va anar projectant més enllà de València. Primer a Madrid, després a la Biennal de Sao Paulo, més tard a Londres, ja que va ser seleccionat per la Galeria Marlborough d'aquesta ciutat, i també a altres ciutats nordeuropees, on va ser convidat a fer exposicions.

La seva primera exposició a Barcelona es va presentar a la Sala Gaspar el 1965, amb un text de Joan Fuster en el catàleg i un recital de Raimon en la inauguració. Aquest esdeveniment i els entusiastes articles que Alexandre Cirici li dedicà al Serra d'Or van fer que Alfaro passés a formar part de l'escultura catalana moderna i que fos una figura molt apreciada com a artista i com a intel·lectual, defensor de la idea dels Països catalans. Van ser precisament els cosins Gaspar qui, des de la Sala Gaspar, el van promoure internacionalment a llocs com París, Brussel·les, Nuremberg, Colònia, Munic, etc. En la dècada dels setanta, coincidint amb l'etapa en què adoptà materials i tècniques industrials es produí un èmfasi en allò que podríem dir les experiències òptiques i cinètiques, és a dir, els efectes perceptius, els jocs amb el ple i el buit, l'observació de cada obra des de diferents punts de vista. De manera que els seus treballs van guanyar en volum i grandària i cada vegada eren més pensats per carrers, places, parcs... és a dir, per a espais públics, fins anar augmentant de format per crear les grans escultures urbanes penetrables que tenim al Port de Barcelona, al campus de la Universitat Autònoma de Barcelona (que s'ha transformat en el seu signe d'identitat) o a la Castellana de Madrid.

Va ser així com, gràcies al reconeixement de la seva obra, per part del públic i la crítica, a l'increment de les comandes i a la participació en Biennals i fires, etc., va poder abandonar els treballs de disseny i publicitat que havia fet des de l'aleshores innovadora agència Publipress per guanyar-se la vida, i es dedicà de ple a l'escultura. I coincidint amb la mort de Franco, realitzà una de les seves obres més conegudes i divulgada com a múltiple en els Països Catalans, *Catalan Power*, que moltes persones i partits van utilitzar com a símbol d'aquell moment de canvi.

Ja en el discurs de l'any 2010 publicat al *Butlletí 2009-2010* d'aquesta corporació, vaig comentar les etapes de maduresa d'Alfaro i la seva projecció internacional, per això avui voldria parlar de quatre experiències personals que vaig poder compartir amb ell.

La primera es va produir el 1983 quan el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, a iniciativa del conseller Max Cahner, el va convidar a fer una exposició de la seva obra més recent dins de l'estructura de l'antic mercat del Born. Alfaro va fer un desplegament de grans peces tubulars dins d'aquell espai màgic dissenyat per Fontserè. La posada en escena ens va permetre entendre la geometria d'Alfaro, la versatilitat dels seus recursos i la densitat plàstica de les seves obres, una síntesi de les diferents variants rectes i corbes del seu llenguatge escultòric, malgrat la lleugeresa dels perfils metàl·lics que emprava. Afortunadament ens queda un impressionant reportatge fotogràfic de Francesc Català-Roca i un catàleg dissenyat per Jordi Fornas i imprès per la Polígrafa.

Un altre contacte enriquidor el vaig viure el 1992 a Can Sisteré, a Santa Coloma de Gramanet, quan vam muntar una exposició centrada exclusivament en *El cos humà*, tot un desplegament de barres i perfils metàl·lics centrats en la silueta i el dibuix del cos humà, que era com una transposició escultòrica dels seus dibuixos sobre paper fets en línia contínua, en un repertori que tan incloïa figures d'evocació mitològica com músics de jazz o dansaires.

L'altra experiència que vaig compartir amb Alfaro i la seva obra es remunta al 1998, quan vam muntar l'exposició *Andreu Alfaro. Taula de Taller*, al Museu Víctor Balaguer, de Vilanova i la Geltrú. Una exposició que, podríem dir, que era el contrapunt de la del Born, ja que aquí Alfaro ens va ensenyar la seva intimitat, una part importantíssima del seu obrador, desenes de maquetes de les seves escultures de petit format, que ens permetien conèixer el seu procés de treball i la versatilitat del seus recursos: llaunes, filferros, planxes, barres, tubs, etc., entrellaçats donant vida a unes formes que, més tard, acabarien transformant-se en escultures.

Finalment, l'última oportunitat que vaig tenir de col·laborar amb ell, va ser en ocasió de la recent exposició *L'altre Alfaro*, que vam presentar a Octubre, Centre de Cultura Contemporània de València (2011), on vam mostrar el més desconegut de l'artista, els múltiples treballs anònims que va fer en la seva època de dissenyador gràfic i publicitari: marques, logos, anuncis de diari i de revistes, de televisió, cartells, sobrecobertes, *packaging*, etc., una autèntica evocació dels inicis de “la España del desarrollo”, en els que va bolcar tota la seva creativitat i imaginació i que marca estèticament i visualment la València dels anys seixanta i setanta.

En tots aquests treballs, en l'organització i distribució de les seves exposicions, en el disseny dels seus catàlegs, en la manera de fotografiar els seus treballs, Alfaro va aplicar un rigor on es posava de manifest la seva capacitat de tractar l'espai, el seu domini de les formes, de la combinatòria entre el positiu i el negatiu, del joc de llums i d'ombres, de la geometria, i d'una sensibilitat que, a partir d'elements minimalistes, posava de manifest una gran poètica, una constant voluntat de recerca i un sentit humanístic i patriòtic insubornable.

16 de gener de 2013